

УДК 327+32 (470)

Рукомеда Р. М.

ЄВРАЗІЙСЬКА ДОКТРИНА ТА СУЧАСНА РОСІЙСЬКА ПОЛІТИКА

Розглянуто прояви елементів євразійської доктрини у її новоявленій формі неоевразійства в російській внутрішній і зовнішній політиці, зроблено огляд партійних перспектив та можливостей майбутньої участі партії «Євразія» на чолі з О. Дугіним у російському політичному житті. Стаття є продовженням серії публікацій автора на тему сутності євразійської доктрини та її проявів у політичному житті сьогодення.

Росія знову перебуває на роздоріжжі, коли суспільно-політична система, оперта на державу, опинилася перед необхідністю робити вибір одного з двох шляхів розвитку. Один шлях може привести державу й суспільство до нової якості розвитку, більш досконалої, гармонійної, цілісної, творчої, сповненої перспективи й віри у майбутнє. Інший, більш імовірний, веде до подальшого розпаду країни на менші утворення, кожне з яких матиме ознаки держави, але фактично потрапить під протекторат і вплив потужної зовнішньої сили (американської, китайської, європейської тощо). Зважаючи на ідеологічний вакуум, що має місце в Російській Федерації, зокрема й на теренах колишнього СРСР у цілому, перспектива успішного розвитку російської держави є досить примарною.

З огляду на сучасну внутрішню ситуацію, Росія потребує такої нової ідеології, що матиме потужний об'єднавчий потенціал, ґрунтуватиметься на національних традиціях, позитивному релігійному досвіді співіснування різних конфесій, буде глибоко сягати своїм корінням у психологію народів, що живуть на теренах Росії. Така ідеологія вже була сформована у 1920—1930-х роках в основному російськими вченими еміграції. Вона отримала назву євразійської доктрини. Але більшовики, розуміючи державотворчий потенціал цієї доктрини, зробили все можливе для її неприйняття на той час у СРСР. Утім, «рукописи не горять», і євразійство постало у новому вигляді в сучасній Росії. Звичайно, деякі його елементи було змінено, деякі суттєво переглянуто й відко-

риговано відповідно до нашого часу, але суть доктрини залишилась незмінною, і нове її формулювання отримало назву неоевразійства. Представники неоевразійства сприяли поверненню Росії спадщини великих вчених і запропонували ідеологію, що реально здатна вивести країну на успішний шлях її загального розвитку.

Проблемою, розглянутою у цій статті, є прояв євразійської доктрини в політичному житті Росії, котрий полягає в тому, що неоевразійські сили поступово набирають обертів. Реалізація «євразійського політичного проекту» поступово переходить зі сфери нереальної, ілюзорної у сферу практичну, що безпосередньо впливає й на Україну. Формування Єдиного Економічного Простору, інтеграція нашої держави в ЄврАзЕС та інші кроки впливають на українську політику. Отже, для розуміння їх можливих наслідків для України необхідно ретельно досліджувати сили, які у сучасній російській політиці називають себе неоевразійськими.

Відновлення євразійської доктрини та євразійської ідеології в наш час є актуальним, оскільки такі політичні сили в Росії та інших країнах СНД, як партія «Євразія», Міжнародний Євразійський Рух, а також пропрезидентські російські та казахські кола, прагнуть практично запровадити євразійство в сучасних політичних реаліях. У загальному вигляді проблема полягає в тому, що євразійство, з одного боку, є культурно-цивілізаційною парадигмою; з іншого - політичним проектом, який може бути реалізований на теренах колишньої Російської та Радянської імперій.

Завдання цієї статті полягає у характеристиці проявів євразійської доктрини у внутрішній і зовнішній політиці Російської Федерації, оцінці перспектив реалізації неоевразійства у партійному житті Росії, у з'ясуванні наявності чи відсутності впливу неоевразійства на російську політику.

Серед джерел, на які спирався автор у своєму дослідженні, варто виокремити публікації О. Дугіна, відомого російського політолога А. Окари, дослідника Н. Нарочниці та інших. Найважливішим матеріалом для аналізу стали практичні дії російського політичного керівництва у зовнішній та внутрішній політиці [4; 6; 7].

Внутрішня політика Російської Федерації в контексті євразійства

Говорячи про сучасну російську політику й наявні елементи (нео)євразійства в ній, варто передусім визначити деякі принципи, що їх маніфестують російські неоевразійці. Виокремимо головні з них.

- **Заперечення західного шляху розвитку, підкреслення самотності Росії**, її особливої місії як на теренах Євразії, так і у світі в цілому. Росія постає як особливе культурно-цивілізаційне ціле, що синтезує Схід та Захід, але не є ні тим, ні іншим.

- **Зміцнення стратегічної єдності Росії**. Під цим принципом розуміється посилення вертикалі влади, зменшення впливу на державу олігархічних кланів, боротьба з сепаратизмом і екстремізмом. Посилення геополітичної цілісності країни, що зараз стоїть перед реальною загрозою розпаду на низку квазідержавних утворень.

- **Євразійський федералізм**. Неоевразійці дає поняття інтерпретують як надання етнокультурним утворенням статусу політичної суб'єктності, посилення принципу «прав народів». У класичному євразійстві даний принцип позначається виразом «велике суцвіття євразійських культур і народів», що означає своєрідний підхід до розв'язання національного питання на теренах Російської Федерації без заподіяння шкоди державній цілісності й територіальній єдності.

- **Євразійська економіка**. Даний принцип висуває вимогу економічної «автаркії великих просторів», економічного націоналізму, підпорядкування ринкових механізмів інтересам національної економіки. По суті, сповідується максимальне використання різних протекціоністських заходів для реанімації й подальшого розвитку

російської економіки поряд з економіками держав, що розглядаються як невід'ємна частина Євразійського об'єднання. Висувається ідея економічної інтеграції, що, за словами неоевразійців, буде працювати на користь держав євразійського простору [5].

Для більш широкого й повного розуміння позиції сучасних російських неоевразійців варто розглянути п'ять головних партійних принципів, сформульованих у виступі О. Дугіна, присвяченому перетворенню суспільно-політичного руху «Євразія» на політичну партію, головою якої і є даний діяч. Характеристика засадничих принципів політичної партії «Євразія» дозволить провести порівняльний аналіз неоевразійства та нинішніх практичних дій російського керівництва. Ці п'ять принципів пояснюють словами самих неоевразійців, що таке партія «Євразія».

1. Партія «Євразія» - партія патріотів Росії, державників. Патріотизм неоевразійців є не лише емоційним, а й науковим, заснованим на геополітиці та її принципах. У праці О. Дугіна «Основи євразійства» зазначено, що «Євразія» — геополітична партія, яка буде свою діяльність відповідно до геополітичної картини сучасного світу. Дана риса є особливістю неоевразійців, оскільки перед цим жодна російська чи інша політична партія чітко не закладала у свої підвалини геополітичну складову, а саме - боротьбу таласократії (морських сил) з телурократією (континентальними силами). Більше того, досі ніхто не ототожнював своє ідеологічне підґрунтя з так званним науковим патріотизмом.

2. Партія «Євразія»-партія соціальна. Євразійська економіка, на думку неоевразійців, відкидає ліберальну доктрину. Вони вважають, що розвиток ринку має бути підпорядкований національним інтересам, а не навпаки, їхні авторитети в економіці — не К. Маркс і М. Фрідман, а Дж. М. Кейнс, Ф. Ліст, Ф. Перру, С. Гезель. Відповідно до образу економіки «третього шляху», в якій чільне місце відведено інтересам Держави, неоевразійці називають свою модель, наслідуючи Ліста, «економічним націоналізмом». Дана позиція сформульована у книзі «Основи євразійства», написаній колективом авторів під керівництвом О. Дугіна. При цьому досить цікаво виглядає те, як збігаються «економічний націоналізм» неоевразійців та сучасна протекціоністська економічна політика Росії, зокрема відносно України.

3. Партія «Євразія»—партія традиціоналістська. Її діяльність ґрунтується на системі цінностей, вироблених упродовж століть традиційними євразійськими конфесіями - православ'ям,

ісламом, іудаїзмом, буддизмом. Відродження традиційних конфесій, утвердження релігійних цінностей у суспільстві як провідних і основоположних, боротьба за духовність, інтелектуальний розвиток, високі моральні ідеали – головна мета партії «Євразія». Неоєвразійці зазначають, що Церква в Росії відділена від Держави, і, за їх словами, це правильно; але вона не може бути відділеною від суспільства, культури, освіти, інформації. В Росії сьогодні відбувається тотальна криза моральних і духовних цінностей. Представники «Євразії» звертаються до традиційних конфесій як до рятувального засобу, покладаються у цьому питанні лише на них. Переважна більшість членів «Євразії» – люди віруючі, в першу чергу православні, а також мусульмани, іудеї, буддисти тощо.

4. Партія «Євразія» - партія національна. В ній представники національних рухів – у першу чергу російського, а також татарського, якутського, тувинського, чеченського, калмицького, інгуського та всіх інших – зможуть знайти спосіб вираження своїх політичних і культурних прагнень. Для євразійства народ є найвищою цінністю. Неоєвразійці виступають за збереження народів від натиску нівелюючої глобальної псевдокультури. Національні рухи народів Росії мають позитивний творчий потенціал. Партія «Євразія», за словами її представників, – ідеальна політична платформа для його реалізації. Водночас вона є жорстким противником усіх форм шовінізму, ксенофобії, екстремізму, расизму, національної обраності. З негативним націоналізмом і сепаратизмом партія веде непримиренну боротьбу. Аналізуючи даний концепт, варто зазначити, що задекларовані цілі неоєвразійців у боротьбі з негативним націоналізмом, сепаратизмом, претензіями на національну виключність неодмінно суперечитимуть російському месіанізму, що має глибоке коріння в підсвідомості росіян і становить одну з фундаментальних рис їхньої психології. Його відкидання буде означати руйнування російської нації. Втім, не можна виключати пропагандистського характеру даного принципу неоєвразійців.

5. Партія «Євразія» - партія регіоналістська. За твердженням представників «Євразії», життя в мегаполісах псує людей. Процвітають махінації, авантюризм, безладдя, насильство. Неоєвразійці переконані, що очищення й порятунок Росії несуть регіони, де люди зберегли коріння, солідарність, тягу до землі, природи, товариства, сімейних цінностей. Неувага мегаполісів і столиці до регіонів викликає відразу й обурення у росіян «з регіонів» щодо дій федерального

центру. Його образ відштовхує. Справедливе обурення перетворюється на регіоналізм, використовується місцевими політиками для розпалення штучного сепаратизму. Так позитивний регіоналізм переходить у негативний. У партії «Євразія», за словами її представників, знайдуть свою платформу всі позитивні регіоналістські тенденції. Неоєвразійці мають намір стати виразниками прагнень реальної Росії у федеральному центрі, постійно піклуватися про те, що відбувається за межами столиці. В далекій перспективі, на їх думку, мегаполіси потрібно буде розселяти, повертаючи народ назад до землі [2].

Партійні перспективи неоєвразійців

О. Дугін як голова партії «Євразія» неодноразово заявляв, що він і його однодумці не є і не прагнуть стати партією влади. Також вони не належать до опозиції. Вони є партією Ідеї [9]. Цим Неоєвразійці підкреслюють своє ідеократичне спрямування, втілення традиційного євразійського концепту ідеократії (принцип підбору еліти і вироблення державної політики за критерієм відданості одній сформульованій ідеї) у реальне політичне життя. Але заяви – це одне, а участь у практичній політиці – зовсім інше.

У парламентських виборчих перегонях у Росії 2003 року партія «Євразія» на чолі з О. Дугіним спершу брала участь як один з учасників виборчого блоку «Родина» на чолі з С. Глазьевим. *Наприкінці вересня керівництво «Євразії» прийняло рішення про вихід з блоку і відмову від участі у виборах* (це при тому, що О. Дугін брав участь у виробленні початкової бази і концепції блоку). Причиною цього, за словами самого О. Дугіна, була присутність у блоці антисемітів та расистів. На наш погляд, справжньою причиною виходу О. Дугіна та його партії з блоку «Родина» було те, що Олександра Гельєвича самого попросили вийти з блоку.

Співіснування О. Дугіна з владою сприяло тому, що російські керівники спершу спробували використати його як підсилюючий елемент у створенні блоку С. Глазьева, котрий мав завдання (й реально виконав його) відібрати голоси в народно-патріотичних сил на чолі з комуністами. Коли проходження блоку «Родина» до Державної Думи стало достатньо ймовірним, О. Дугіна було відсторонено від нього, й він зі своєю структурою переключився на підтримку іншої провладної сили – «Російської партії життя – Партії відродження Росії» (Сергій Миронов – Геннадій Селезньов).

Хоча О. Дугін після цього кроку заявляв, що партія «Євразія» має намір узяти участь у виборах як «політехнологічний суб'єкт» [3], його повернення до свого патрона (Г. Селєзньова) свідчить про *недостатні організаційні й ресурсні можливості участі неоевразійського руху в реальній політиці й висуванні партії «Євразія» як самостійної політичної сили у російському політичному житті у даний час, що не виключає такої можливості в майбутньому*. Невдача дугінського політичного патрона Г. Селєзньова на парламентських виборах 2003 року є серйозним стимулом для лідера «Євразії» активно включитися в реальну російську політику.

Публічна підтримка О. Дугіним та його партією російського президента В. Путіна, з одного боку, і катастрофічний дефіцит державної ідеології, з іншого, дають йому чудовий шанс активно брати участь у політичному процесі на боці державних структур. Головне, О. Дугіну поки вдається бути поміченим владою і залученим нею до різного роду політичних проектів. Чи зможе керівник «Євразії» «розкрутити» неоевразійський політичний проект, покаже час.

Аналізуючи партійні перспективи неоевразійського руху на чолі з О. Дугіним, слід відзначити й те, що *поступово все ж проводиться партійна робота, спрямована на розбудову й зміцнення структури «Євразії», а також: вихід неоевразійського руху на міжнародний рівень*. Прикладом цього є установчий з'їзд *Міжнародного Євразійського Руху*, що відбувся в Москві 20 листопада 2003 р. На з'їзді були присутні делегати з 22-х держав ближнього й дальнього зарубіжжя, а також з 20-ти регіонів Росії. Ініціатором даного з'їзду був саме О. Дугін. Активну роль у ньому відіграла голова Оргкомітету «Євразійського Медіа Форуму» Д. Назарбаєва, донька президента Казахстану.

На цьому ж з'їзді були обрані керівні органи Руху, що складаються з Євразійського комітету, котрий очолив сам О. Дугін, Вищої ради й Контрольно-ревізійної комісії. До складу Вищої ради дали згоду ввійти: заступник міністра закордонних справ і представник президента з питань Каспію В. І. Калюжний, керівник комітету Ради Федерації з міжнародної політики М. В. Маргелов, Верховний муфтії Талгат Таджуддін, надзвичайний і повноважний посол Росії А. С. Чернишев, керівник відділу Міністерства юстиції РФ з політичних партій і суспільних рухів А. Г. Жафяров, віце-президент Громади грузинів Росії С. А. Цагаришвілі та інші. Депутати з'їзду прийняли звернення до президентів Росії і Казахстану В. Путіна і Н. Назарбаєва з пропозиціями очолити Вищу

раду Руху як співголови. Значна кількість високих посадових осіб, керівного складу Міжнародного Євразійського Руху дозволяє говорити про *цільове залучення впливових політиків до неоевразійських лав і поступове зміцнення партії за рахунок зростання чисельності впливових членів*. Крім того, це дозволяє стверджувати, що *сучаснеросійське неоевразійство (у дугінському варіанті) є досить наближеним до сучасної російської влади*.

Євразійство у зовнішній політиці Росії

У сфері зовнішньої політики все більш відчутними стають елементи доктрини євразієства та її сучасних інтерпретацій, про які було сказано вище. Нагадаємо, що *класичне євразієство ареалом свого впливу вбачало передусім територію Російської імперії*, згодом - СРСР, а зараз - СНД. Класичне євразієство не мало своєї геополітичної спрямованості на всю географічну територію євразійського материка, а було чітко обмежене кордонами російської імперії. Згодом відомий історик Л. Гумільов, котрий сам називав себе «останнім євразійцем», провів кордони Євразії по кліматичній ізотермії.

Коротко проаналізуємо російську зовнішню політику, щоб отримати відносно цілісну картину об'єктивного впливу неоевразієства на сучасне російське керівництво у питаннях зовнішньої політики.

Напрямок СНД. На теренах Співдружності Росія намагається реалізувати євразійські ініціативи через таку організацію, як *Євразійське економічне співтовариство* (ЄврАзЕС). На одному із самітів у Москві, що відбувся 13 травня 2002 року, керівники країн-членів цієї організації домовились про незастосування антидемпінгових заходів стосовно один одного. В сфері економіки було досягнуто угоди про координування позицій країн ЄврАзЕС при вступі до СОТ. Також були погоджено деякі інші питання, зокрема стосовно прикордонних режимів країн-членів. Показово, що Україна почала брати участь у ЄврАзЕС поки що як спостерігач (хоча Москва чинить серйозний тиск на Україну, аби змусити її вступити в дану організацію як постійного члена).

Іншим важливим проявом реалізації ідеї євразієства є проголошення організації Договору про колективну безпеку (ДКБ) міжнародною регіональною структурою, що відбулося у травні 2002 року за ініціативою Росії. Договір про колективну безпеку, по суті, став російським аналогом НАТО. До нього входять поки що шість країн:

Росія, Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизія і Таджикистан. Отже, і у військово-політичній сфері відбуваються певні кроки у напрямку реалізації євразійських ідей.

Показовим є те, що коло учасників ЄврАзЕС та ДКБ фактично збігається. Лише Вірменія не входить до першої структури. Натомість у ній у якості спостерігачів присутні Україна й Молдова. На наш погляд, даний факт свідчить про *можливість подальшого злиття двох структур в одну більш комплексну й цілісну, якою може стати нове Євразійське об'єднання*. Зокрема, на основі ДКБ у ньому буде вибудовано систему військових функцій, у той час як на базі ЄврАзЕС — систему політичних і економічних функцій. Утворення нової потужної євразійської організації, до якої входитимуть зазначені структури, видається особливо вірогідним на тлі послаблення СНД. Росія шукає нові ефективні об'єднуючі структури, і в даному разі інтегруючий потенціал неоевразійства неодмінно буде помічено і використано, що й доводить практика.

Крім того, російське керівництво продовжує приділяти пильну увагу найближчим сусідам Російської Федерації. Це підтверджує підписання В. Путіним на початку 2003 року розпорядження про проведення Року Казахстану в Росії. За офіційною версією, «розпорядження підписане з метою подальшого розвитку російсько-казахстанських відносин, розширення двосторонніх зв'язків». Водночас Казахстан є однією з держав, керівництво яких (зокрема Н. Назарбаєв) апелювало до використання євразійських ідей з метою створення спільного Євразійського об'єднання. Варто пригадати також проведення «Року Росії» в Україні і навпаки. Особлива увага Росії до таких держав, як Казахстан, Україна, Білорусь, лише підкріплює припущення про майбутнє створення потужної євразійської структури на теренах колишнього СРСР з можливим подальшим розширенням.

Знаковою в цьому контексті стала домовленість президентів Росії, Білорусі, України і Казахстану про формування єдиного економічного простору, котру було остаточно погоджено у вересні 2003 року [10]. Створення геополітичного об'єднання на теренах слов'янських Білорусі й України, а також частково слов'янських Росії і Казахстану говорить про *активні практичні спроби, передусім з боку російської влади, віднайти дієву інтеграційну структуру для об'єднання частини пострадянського простору і формування потужного міжнародного суб'єкта*. Російське керівництво, розуміючи деструктивний вплив браку національної ідеї в сучасній Росії,

змушене прискореними темпами формувати й розвивати нову державну ідеологію, котра частково чи повною мірою буде мати стосунок до євразійства.

Водночас ініціативи, спрямовані на інтегрування євразійського простору й пристосування його для співробітництва, створення спільних систем безпеки, вільних економічних зон тощо, помітні на прикладі активізації *Шанхайської організації співробітництва* (ШОС), до складу якої входять Казахстан, Киргизія, Китай, Росія, Таджикистан і Узбекистан [8]. Недавня московська зустріч ШОС хоча й не привела до нового якісного прориву, тим не менш показала наміри країн-членів організації й надалі проводити політику, спрямовану на інтеграцію та співробітництво євразійських держав. Як Російська Федерація, так і Китай намагаються на регіональному рівні вибудувати організацію, що буде здатна впливати і на міжнародні події в світі загалом. ШОС і є такою спробою. Але дана організація дуже помірно набирає обертів, і лишаються сумніви щодо її подальших перспектив і можливостей впливати на світову політику.

З геополітичної точки зору спостерігаються спроби Росії посилити свій вплив і взаємодію з євразійськими країнами в кількох напрямках. Основний із них визначається колом країн - колишніх республік СРСР. До їх переліку входять держави Середньої Азії, Південного Кавказу, Україна, Молдова і Білорусь. Москва намагається відновити частково втрачені позиції Росії в даних країнах. Цим певною мірою можна пояснити утворення значної кількості регіональних організацій переважно за ініціативою Росії. Через процедуру залучення зазначених країн до різноцільових регіональних організацій відбувається й поступова інтеграція загальноєвразійського простору, що підкріплюється зусиллями Російської Федерації в зовнішньополітичному напрямку.

Загальноєвразійський напрям. У грудні 1998 року на прес-конференції в Індії тодішній російський прем'єр-міністр Є. Примаков, перебуваючи з візитом у цій країні, висунув пропозицію заснування стратегічного *трикутника Росія — Індія — Китай* [1]. Він відзначав, що таке співробітництво могло напевне гарантувати стабільність на Євразійському континенті і в усьому світі в цілому. Основними причинами пропозиції були такі.

По-перше, США провадять політику «оточення Росії» і «послаблення Росії». З іншого боку, вони просувають східну експансію НАТО і водночас значною мірою втручаються в Центральну Азію, російський «задній двір», змушуючи Росію

бути сильно затиснутою Заходом з двох важливих стратегічних напрямків.

По-друге, на міжнародній арені США, використовуючи складність для Росії надолужити відставання, принагідне роздавали накази і, дотримуючись політики сили, використовували чи загрожували використати силу в легкій формі. Враховуючи ці обставини, Росія виступила з ініціативою створення стратегічного *трикутника Росія - Китай - Індія*. З іншого боку, вона хотіла використати цю ідею для збільшення власної політичної ваги і відповідно збільшення можливостей на переговорах із Заходом і, крім того, встановити певні обмеження на дії США. Після розгортання війни в Косово деякі російські та індійські політики і вчені з увагою поставились до ідеї і пропозиції взаємодії в межах *трикутника Росія - Китай - Індія* і навіть союзу в цих межах.

Показовим прикладом євразійської політики Російської Федерації є підписані у Санкт-Петербурзі в 2001 році угоди між Російською Федерацією, Індією та Іраном про відкриття «Південного транспортного шляху». Товари з Індії для європейських країн тепер постачатимуться не морським шляхом через Суецький канал, а через сухопутні магістралі з порту Бомбей морем до іранських портів у Персидській затоці, далі — залізницею до Каспійського моря, морем до Астрахані, а звідси - залізницею у Європу. Цей шлях, за оцінками експертів, вийде на тиждень коротшим, а отже, й більш вигідним. Хоча це лише транспортні угоди, вони показують серйозні наміри вести співробітництво та кооперацію між трьома зазначеними країнами. Це підтверджує візит В. Путіна до Індії та візит представників Ірану до Москви.

До загальноєвразійського кола країн, обраних Російською Федерацією для інтеграції, можна віднести такі серйозні геополітичні суб'єкти, як Китай, Індію та менш впливовий Іран. Не є дивною часті візити вищого керівництва Росії в ці країни, активізація співробітництва між державами та їх урядами у багатьох напрямках. Показовими є останні російсько-індійські військові навчання на високому рівні, про що свідчили спільні стрільби та супроводження індійської військової ескадри російськими атомними підводними човнами. Активним є і китайсько-російське співробітництво, незважаючи на певні проблеми й застереження обох сторін. Крім того, у Центральній Азії ключовим російським союзником є Іран. У контексті експансії Сполучених Штатів у регіоні Близького й Середнього Сходу російська сторона буде набагато активніше і послідовніше

ставати на захист Ірану від можливого нападу США, ніж вона це робила щодо Іраку. Оскільки у разі переходу Ірану під контроль Сполучених Штатів Росія зазнає суттєвого геополітичного програшу на південних кордонах, це згодом може призвести до остаточної втрати нею впливу над Кавказом і Середньою Азією.

Взагалі, після подій 11 вересня 2001 року в Сполучених Штатах відбулися суттєві зміни і в зовнішній політиці щодо Російської Федерації. Але, незважаючи на це, всі вищезазначені прояви євразійства в діях російських політиків лишаються в силі. Більше того, поступово додаються нові аспекти, що дозволять робити припущення про взяття до уваги новим російським керівництвом євразійської доктрини, врахування її у зовнішній та внутрішній політиці та у створенні й формуванні російської політики у майбутньому.

Висновки

Російська держава на даному етапі свого розвитку, вочевидь, постала перед проблемою вибору ідеології для побудови й конструювання державної стратегії і політики. У разі продовження ідеологічного вакууму, наявного розчарування переважно більшістю громадян Росії ліберальною демократією та всіма її наслідками й відкиданням старої радянської ідеології на Російську Федерацію чекатиме ймовірний розпад. Без консолідації російської нації протягом найближчого часу втримати цілісність російської держави буде вкрай складно. Тому євразійська ідеологія, враховуючи її консолідуючий потенціал, має великі шанси бути обраною російським керівництвом за наявності у нього бажання працювати у державотворчому напрямку, а не відстоювати свої вузькокорпоративні інтереси.

На внутрішньому рівні в Росії вже визріли й розвиваються неоевразійські сили, що поступово включаються в політичну боротьбу у вигляді політичних партій чи участі окремих представників неоевразійських рухів у російському політикумі. Яскравим прикладом цього є політична партія «Євразія» та її лідер О. Дугін.

На зовнішньому рівні Російська Федерація демонструє певні елементи реалізації євразійської політики переважно щодо колишніх республік Радянського Союзу, хоча увага приділяється й таким державам, як Китай, Індія та Іран. Геополітичний союз з цими державами є вкрай важливим для Росії і безпосередньо торкається існування Росії як такої. Тому й через регіональні організації, і через пряме військове, економічне,

політичне, культурне та інше співробітництво Росія і надалі буде намагатися зміцнити свої зв'язки із зазначеними країнами, що у разі успіху дозволить ефективно протистояти більшості сучасних загроз Російській Федерації. В даному напрямку політична активність російського керівництва буде й надалі високою, але успіх його політики залежатиме від цілого комплексу загальносвітових факторів, передусім від дій Сполучених Штатів.

На тлі нової реорганізації світу й перерозподілу його між провідними політико-економічними силами особливу увагу провідних сучасних країн буде прикуто до територіального простору колишнього Радянського Союзу. Російська держава, на нашу думку, навіть на даний момент володіє чи не найбільшим потенціалом для майбутнього розвитку на тлі серйозних кри-

зових явищ у західному світі. Фактично, в Росії збережено повний запас усіх природних ресурсів, необхідних для масштабного розвитку. З огляду на це варіантів реорганізації пострадянського простору буде досить багато. На наш погляд, один із них матиме за свою ідеологічну платформу євразійську доктрину з різними доповненнями неоевразійців. Цей варіант уже поступово реалізується російською державою на чолі з В. Путіним. Проте, чи матиме успіх «євразійський проект», покажуть і наступні президентські вибори в Росії (коли, скажімо, буде мати шанси на перемогу проект «ліберальної російської імперії»), і подальша російська внутрішня й зовнішня політика, і реакція інших світових потуг (США, ЄС, Китай, Японія тощо) на російський євразійський варіант реорганізації великого пострадянського простору.

1. Азиатско-тихоокеанский регион // Веб-сайт Научно-исследовательского института социальных систем МГУ им. М. В. Ломоносова- http://niiss.ru/ras/1998_10_asia.shtml.
2. Аналитический проект международного «Евразийского движения» // Веб-сайт «Евразия».- <http://www.evrazia.org/modules.php?name=News&file=article&sid=826>.
3. Дугин А. Г. Выборы по-византийски // Русский журнал.- 2004.- 06.02.- <http://www.russ.ru/politics/news/20040205-dug.html>.
4. Дугин А. Г. Основы геополитики.- СПб., 1997.
5. Дугин А. Г. Основы евразийства- М., 2002- 800 с.
6. Нарочницкая Н. Чего ждать России от «новой Европы»? // www.pravoslavie.ru/info/narochnitskaya/ від 16.04.2003.
7. Окара А. Русским можно стать, немцем - родиться // Родная газета.- № 21 - 19 сентября 2003 г.- С. 11.
8. Президенты стран-членов Шанхайской организации сотрудничества приняли Ташкентскую декларацию // Известия.- 2004.- 17.06.- <http://www.izvestia.ru/politic/article154847>.
9. Філософський портал «Арктогся» - <http://arcto.ru/modules.php?name=News&file=article&sid=1157>.
10. Чеботарев А. ЕЭП: критики больше, чем оптимизма.- <http://www.kub.kz/article.php?sid=4590>.

R. Rukomeda

THE EURASIAN DOCTRINE AND MODERN RUSSIAN POLICY

In the article the author has analysed manifestation of the elements of Eurasian doctrine in its new form of Neoeurasianism in the Russian domestic and foreign policy. Besides, the outlook of the prospects and future possibilities of the political party «Eurasia» headed by the A. Dugin in Russia has been made. This article is the continuation of the publication series of the author devoted to the topic of the core of Eurasian doctrine and its appearance in the today's political reality.